

КОНВЕРГЕНЦІЯ РИНКУ ПРАЦІ В КРАЇНАХ ЄС

Розкрито сутність та перспективи конвергенції ринку праці в країнах Європейського Союзу, проаналізовано основні аспекти зближення ринків праці та проблеми цього процесу.

Ключові слова: конвергенція, інтеграція, стратегія інтеграції України, Європейський Союз.

Раскрыта сущность и перспективы конвергенции рынка труда в странах Европейского Союза, проанализированы основные аспекты сближения рынков труда и проблемы этого процесса.

Ключевые слова: конвергенция, интеграция, стратегия интеграции Украины, Европейский Союз.

The essence and the labor market prospects of convergence in the European Union and analyzes the main aspects of the convergence of labor markets and problems of the process.

Key words: convergence, integration, the strategy of Ukraine's integration, the European Union.

Проблеми ринку праці країнах Європейського Союзу стають дедалі актуальнішими у зв'язку з глобалізацією світової економіки та зміною структури європейського ринку робочої сили.

Конвергенційні процеси відбуваються з неоднаковою глибиною й інтенсивністю в різних регіональних угрупованнях. Це залежить від загального рівня розвитку країн і рівня поглиблення територіального поділу праці між ними. Європейський Союз є єдиним інтеграційним угрупованням, який пройшов усі відомі економічні етапи економічної конвергенції або, справедливо буде сказати, що етапи конвергенції визначалися практикою найбільш успішної у світі європейської інтеграції. Стійкість цього інтеграційного об'єднання зумовлено закладеними при його формуванні принципами будівництва об'єднаної Європи, сформульованими Р. Шуманом та групою вчених-функціоналістів на чолі з Ж. Монне, які залишили відкритими конвергенційні процеси на європейському континенті для всіх охочих держав, функціонально пов'язали їх із галузевою інтеграцією та запровадили принцип верховенства права інтеграційного об'єднання над національним законодавством, впорядкували об'єднання економічних інтересів цілям підвищення рівня життя, збільшення зайнятості, розширення економічної свободи для громадян Співтовариства.

Створення європейського ринку сприяло посиленню як реальної, так і номінальної конвергенції в країнах ЄС (під номінальною конвергенцією слід розуміти зближення таких номінальних змінних, як ціни, виробничі витрати та валютні курси. Реальна конвергенція характеризує зниження

різниць в таких реальних змінних, як продуктивність праці, доходи та рівень життя). Проте неможливо гарантувати стабільність номінальної та реальної конвергенції доти, доки вони не супроводжуватимуться інституційною конвергенцією, тобто гармонізацією діяльності економічних інституцій та практики, а також установленням рамкових умов, які служать орієнтиром для поведінки окремих суб'єктів ринку.

Ринок праці Європейського Союзу, як і будь-якого регіонального об'єднання, формується довше, ніж ринки товарів чи послуг. Незважаючи на складність завдання із забезпечення свободи переміщення робочої сили, країни ЄС послідовно змінювали з цією метою своє законодавство. І все ж, порівняно з фінансовою сферою і торгівлею, ринок праці ЄС конвергований значно меншою мірою.

Конвергенційні процеси достатньо сильно впливають на європейські національні ринки праці. З одного боку, вони значно поліпшують рух робочої сили в середині конвергенційного угруповання, а з іншого – неминуче призводять до уніфікації регулюючих заходів на ринку праці та політики зайнятості.

Формування європейського ринку праці як ядра загальноєвропейського ринку праці необхідно розглядати як процес створення умов для забезпечення свободи пересування осіб, і такий, що передбачає:

- скасування візового режиму перетину кордонів країн-членів інтеграційного угруповання;
- визнання дипломів та кваліфікацій працівників на території держав-членів союзу;

- уніфікацію трудових та соціальних прав громадян ЄС;
- заборону дискримінаційних дій стосовно працівників-мігрантів.

Основна мета регулювання європейського ринку праці проголошена на Лісабонському Самміті 2000 р. і полягає в забезпеченні більшої кількості кращих робітників місць, більшої соціальної згуртованості і окреслена стратегічною метою – досягти до 2010 р. 70 % рівня зайнятості населення, у тому числі серед жінок – 60 % [1].

Виконавчими органами, що забезпечують виконання поставленої мети є Європейський соціально-економічний комітет та комітет із зайнятості та соціальних питань.

Регулювання спільного європейського ринку праці не носить жорсткого характеру: кожна країна здійснює власні програми зайнятості, на рівні ЄС здійснюється їх координація, вироблення загальноєвропейської стратегії зайнятості та допомога окремим країнам, що недостатньо просуваються на шляху виконання стратегії. Також на спільному європейському рівні чітко визначені мінімальні трудові права та гарантії найманим працівникам. Кожна країна, відповідно до своїх власних потреб та економічних можливостей, може встановлювати більш розширені трудові права та соціальні гарантії працівників.

Розвиток конвергенційних процесів на ринку праці в Європі відбувався в напрямку формування ЄС – країн-членів, які є фундаментом об'єднаної Європи зі спільними економічною, валютною, соціальною політикою, приблизно однаковими темпами і типом економічного зростання, структурою економіки.

Склад членів ЄС постійно змінюється в результаті різношвидкісної інтеграції та географічного розширення Союзу. Якщо спочатку ЄС складався з 6 країн Західної Європи: Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина, Франція, то на даний час їх кількість збільшилась до 27 (табл. 1).

Розглянемо як впливає на національні та спільний ринок праці розширення Європейського Союзу, а саме, як впливають такі чинники: рівень безробіття, міграція робочої сили, соціальний захист та рівень зайнятості населення.

Останнє розширення ЄС до 27 країн, що відбулося у 2007 р., здійснило на національні ринки праці країн Європи більш суттєвий вплив: так, якщо в 2001-2002 рр. в країнах кандидатах спостерігалось поліпшення ситуації (окрім Польщі та Чехії), у 2004 р. половина з них мала від'ємні значення щорічних темпів зростання зайнятості, проте в 2005 р. ситуація на ринку праці переважної більшості нових країн-членів (окрім Кіпру та Мальти) поліпшилася.

Таблиця 1

Етапи розширення Європейського Союзу

Етапи розширення	Європейські співтовариства	Кількість членів	Рік розширення
	Європейське співтовариство «шести» (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Федеративна Республіка Німеччина, Франція)	6	1952-1971
Перше	Європейське співтовариство «дев'яти» (Данія, Ірландія, Велика Британія)	9	1973
Друге	Європейське співтовариство «десяти» (Греція)	10	1981
Третє	Європейське співтовариство «дванадцяти» (Португалія, Іспанія)	12	1986
Четверте	Європейське співтовариство «п'ятнадцяти» (Австралія, Фінляндія, Швеція)	15	1995
П'яте	Європейське співтовариство «двадцяти п'яти» (Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Мальта, Польща, Словенія, Словаччина, Угорщина, Чехія)	25	2004
Шосте	Європейське співтовариство «двадцяти семи» (Болгарія, Румунія)	27	2007

У країнах – старих членах Євросоюзу – розбалансування національних ринків праці відбувалося у 2002-2004 рр., зменшення безробіття

на ринках праці цієї групи країн відбулося у 2008 р. – через рік після останнього розширення.

Таблиця 2

Рівень безробіття в країнах ЄС, %

	Грудень 2011	Січень 2012	Червень 2012	Серпень 2012	Вересень 2012	Жовтень 2012	Листопад 2012	Грудень 2012
ЄС-17	10,7	11,4	11,4	11,5	11,6	11,7	11,7	11,7
ЄС-27	10	10,5	10,5	10,5	10,6	10,7	10,7	10,7
Бельгія	7,1	7,5	7,4	7,4	7,4	7,4	7,5	7,5
Болгарія	11,8	12,3	12,4	12,3	12,2	12,3	12,4	12,3
Чеська Республіка	6,7	6,9	6,9	7	7,2	7,3	7,4	7,5
Данія	7,7	7,9	7,7	7,4	7,4	7,7	7,9	8
Німеччина	5,6	5,5	5,5	5,4	5,4	5,4	5,3	5,3
Естонія	12,1	10	10,1	10,1	9,7	9,7	9,9	9,9
Ірландія	15	14,8	14,8	14,8	14,8	14,7	14,7	14,7

Закінчення табл. 2

Греція	19,7	24,7	25	25,5	26,2	26,8		
Іспанія	23,2	25	25,3	25,5	25,7	26	26,2	26,1
Франція	9,9	10,3	10,3	10,3	10,3	10,4	10,5	10,6
Італія	9,5	10,7	10,6	10,6	10,9	11,2	11,2	11,2
Кіпр	9,7	11,7	12,2	12,4	13	13,9	14,2	14,7
Латвія	15,7	15,7	14,1	14,1	14,1			
Литва	13,7	13	12,8	12,6	12,6	12,6	12,7	12,3
Люксембург	4,9	5	5,1	5	5,1	5,1	5,2	5,3
Угорщина	10,8	10,8	10,7	10,7	10,8	10,9	10,9	
Мальта	6,5	6,7	6,6	6,7	6,7	6,9	6,9	6,7
Нідерланди	4,9	5,1	5,3	5,3	5,4	5,5	5,6	5,8
Австрія	4,2	4,5	4,5	4,5	4,3	4,4	4,4	4,3
Польща	9,9	10,1	10,2	10,3	10,3	10,4	10,5	10,6
Португалія	14,6	15,8	16	16,3	16,2	16,3	16,3	16,5
Румунія	7,5	7,3	7,1	7	7	6,9	6,7	6,5
Словенія	8,6	8,8	9,2	9,4	9,6	9,9	9,8	10
Словаччина	13,9	14	14,1	14,1	14	14,2	14,5	14,7
Фінляндія	7,6	7,7	7,7	7,8	7,8	7,7	7,7	7,7
Швеція	7,5	7,6	7,5	7,8	7,8	7,7	8,1	7,8
Велика Британія	8,4	7,9	7,8	7,8	7,8	7,8		

Так, у 2005 р. найвищі рівні безробіття були зафіксовані в Польщі (17,7 %), Словаччині (16,3 %), Словенії (16,3 %). В Іспанії, Греції, Латвії, Франції, Німеччині, рівні безробіття були вищими (8,9-9,8 %) за середній по ЄС рівень безробіття населення (8,7 %). До них наближались Естонія, Фінляндія, Чехія, Італія, Бельгія, Мальта, Португалія, Швеція, Угорщина, які мали середні відносно ЄС-25 рівні безробіття. Найбільш благополучно виглядали Кіпр, Данія, Велика Британія, Нідерланди, Австрія, Ірландія, Люксембург – рівень безробіття в них не перевищував 5,3 % (табл. 2).

Важливо визначити, як змінився рівень безробіття на національних ринках праці країн унаслідок набуття членства в інтеграційному об'єднанні. На четвертому етапі розширення (ЄС-15, 1995 р.) – двох північних країн: Австрії та Швеції ситуація на ринку праці цих країн упродовж наступних 2-3 років погіршилась: рівні безробіття зросли, рівні зайнятості зменшилися. Тільки у Фінляндії ситуація на ринку праці поліпшилась. Щодо країн, які мали статус членства на момент приєднання нових країн членів, то ситуація у них погіршилась напередодні розширення: у Нідерландах, Бельгії, Люксембурзі, Італії, Німеччині, Франції, Іспанії та Португалії в 1993-1995 рр. зафіксовано зростання рівнів безробіття. Така ж ситуація склалася і при п'ятому і шостому розширенні (ЄС-25, ЄС-27).

Так, рівень безробіття Євросони (EA17) складає приблизно 11,7 %, EU27 приблизно 10,7 %. В обох зонах ставки збільшилися, порівняно з листопадом 2012 р. Так, EA17 – 10,7 %, EU27 – 10,0 %.

Eurostat оцінює, що 25,926 мільйонів чоловіків і жінок в EU27, з яких 18,715 мільйонів були в Євросоні, були безробітними в грудні 2012. Порівняно з листопадом 2012, число безробітних людей було майже стійким і в EU27 і в Євросоні. Порівняно з груднем 2011, безробіття підвищилося на 1,763 мільйона осіб в EU27 і на 1,796 мільйона осіб в Євросоні.

Серед держав-членів найнижчі показники безробіття були зареєстровані в Австрії (4,3 %), Німеччині та Люксембурзі (обидва 5,3 %) та Нідерланди (5,8 %) та найвище в Греції (26,8 % у жовтні 2012) та Іспанія (26,1 %).

У грудні 2012 р. 5,702 мільйонів молодих людей (до 25) були безробітними в EU27, із яких 3,624 мільйона людей були в Євросоні. Порівняно з груднем 2011, безробіття серед молоді підвищилося на 237 000 в EU27 і на 303 000 в Євросоні. У грудні 2012 темп безробіття серед молоді становив 23,4 % у EU27 і 24,0 % в Євросоні, в порівнянні з 22,2 % та 21,7 % відповідно в грудні 2011. У грудні 2012 найнижчі показники спостерігалися в Німеччині (8,0 %), Австрії (8,5 %) та Нідерландах (10,0 %), найвище в Греції (57,6 % у жовтні 2012) та Іспанії (55,6 %). У грудні 2012 рівень безробіття в США становив 7,8 %. У Японії це були 4,1 % у листопаді 2012.

Серед економістів панує думка, що для такого організованого господарського регіону, яким є Європейський Союз, трудову міграцію необхідно оцінювати принципово позитивно. Основною причиною залучення трудових мігрантів до країн ЄС і, насамперед найбільш розвинутих, є неможливість збереження кількості робочої сили, яка змогла б забезпечити виплату пенсій населенню, що старіє, лише для підтримки досягнутого рівня життя (не менше трьох працюючих на одного пенсіонера). Подальший економічний добробут населення Європи (унаслідок старіння та повільного, але неухильного природного зменшення населення) залежатиме від присутності великих громад мігрантів. На нашу думку, значення старіння населення як фактора залучення мігрантів до європейських країн перебільшується.

Реалізувати плани досягнення європейською економікою до 2015 р. найвищих темпів розвитку неможливо без залучення великої кількості спеціалістів із-за кордону. Тому в міграційній політиці ЄС акцент переноситься на стимулювання припливу іноземних висококваліфікованих спе-

ціалістів. До реформування імміграційної політики уряди європейських країн підштовхує не тільки усвідомлення його необхідності, а й тиск з боку підприємницьких кіл.

Отже, конвергенція ринку праці країн ЄС, з одного боку, детермінується, загальним розвитком економіки, динамікою суспільного виробництва, зовнішньо-економічним обігом, а з іншого – визначає розвиток інших товарних, фінансових, фондових ринків, забезпечуючи виробництво робочою силою та формуючи ціну, а отже й економічне визнання інших факторів виробництва. Тому стан та розвиток ринків праці країн Європейського Союзу, відрізняється від розвитку ринку праці нових країн-членів ЄС. Включаються до конвергенційних процесів на загальному європейському ринку праці і країни-сусіди інтеграційного об'єднання, які мають менш розвинуті економіки, високі рівні безробіття, менший рівень оплати праці та ВВП на душу населення. До таких країн належать Україна, Росія, та інші країни європейського континенту.

Конвергенція ринку праці України з ЄС в умовах реалізації основної зовнішньоекономічної

стратегії – інтеграції країни до Європейського Союзу – потребує вивчення особливостей формування і розвитку загального європейського ринку праці, що буде визначати розвиток національного ринку праці в майбутньому.

Прагнення України стати повноправним членом Європейського Союзу як найближчого потужного інтеграційного об'єднання, що успішно розвивається, пов'язане з бажанням досягти високих стандартів життя населення, побудувати сучасні, засновані на принципах свободи та демократії, політичні та соціально-економічні інститути держави, стати рівноправним учасником світо господарських відносин. Це визначає напрям та конкретний зміст економічних, політичних та інституціональних реформ у країні.

Регулювання ринку праці України в умовах реалізації основної зовнішньоекономічної стратегії – інтеграції країни до Європейського Союзу – потребує вивчення особливостей формування і розвитку загального європейського ринку праці, що буде визначати розвиток національного ринку праці в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська інтеграція: крок за кроком : [посібник представництва Єврокомісії в Україні] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.delukr.cec.eu.int>.
2. Указ Президента України «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 05.07.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=615%2F98>.
3. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/>.

Рецензенти: Антонова Л. В., д.держ.упр., проф.;
Лазарева О. В., к.е.н., доц.

© Кузьменко Л. В., 2013

Дата надходження статті до редколегії 22.05.2013 р.

КУЗЬМЕНКО Л. В. – к.т.н., доцент, Херсонський економічно-правовий інститут.
Коло наукових інтересів: досвід діяльності ринку праці в країнах ЄС.